

Nadesłano: 28.10.2021
Zaakceptowano: 05.11.2021

Sugerowane cytowanie: Kaźmierczak P.; Gałkowski S. (2021). *Teologia stworzenia i etyka ekologiczna. Wprowadzanie wątków ekologicznych do programu w kształceniu katechetów.* „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, vol. 16, nr 5(63), s. 25–35.
DOI: 10.35765/eetp.2021.1663.02

Paweł Kaźmierczak

ORCID: 0000-0002-7940-3341
Akademia Ignatianum w Krakowie

Stanisław Gałkowski

ORCID: 0000-0003-1084-0487
Akademia Ignatianum w Krakowie

Teologia stworzenia i etyka ekologiczna. Wprowadzanie wątków ekologicznych do programu w kształceniu katechetów¹

Theology of Creation and Ecological Ethics. Introducing Ecological Themes into the Curriculum of Catechetical Studies

SŁOWA KLUCZE ABSTRAKT

stworzenie,
ekologia,
katecheza,
Laudato si'

Celem artykułu jest analiza treści i metod akademickiego kursu przygotowanego dla studentów kierunków katechetycznych, zatytułowanego „Teologia stworzenia i etyka ekologiczna”. Teoretyczną inspiracją kursu jest przede wszystkim encyklika *Laudato si'* Papieża Franciszka, która daje głębszą podstawę dla etyki ekologicznej niż etyka świecka, również pokrótce przypomniana w artykule. Wywód prowadzi do wniosku, że nowe inicjatywy katechezy ekologicznej są potrzebne dla kształtowania chrześcijańskiego, a zarazem zgodnego ze stanem współczesnej wiedzy naukowej, stosunku do środowiska naturalnego, zaś przedstawiony kurs może pomóc w przygotowaniu przyszłych katechetów do realizacji tego zadania.

¹ Artykuł sfinansowany ze środków EU. Wsparcie Komisji Europejskiej dla produkcji tej publikacji nie stanowi poparcia dla treści, które odzwierciedlają jedynie poglądy autorów, a Komisja nie może zostać pociągnięta do odpowiedzialności za jakiegokolwiek wykorzystanie informacji w niej zawartych. Badania przeprowadzone w ramach programu Erasmus+, projekt CHANCES, numer grantu: 2020-1-ES01-KA203-083010.

KEYWORDS ABSTRACT

creation, ecology, catechesis, *Laudato si'*

The aim of the article is to analyse the content and methodology of the academic course prepared for students of catechetical specializations, entitled "Theology of Creation and Ecological Ethics". The course is inspired primarily by Pope Francis' encyclical *Laudato si'* which provides a deeper foundation for ecological ethics than secular ethics, also briefly recalled in the article. The argumentation leads to the conclusion that new initiatives of ecological catechesis are needed to shape the Christian attitude towards the natural environment, which, at the same time, is consistent with the status of modern scientific knowledge. The course presented in the paper may be helpful in preparing future catechists for this task.

Wstęp

Relacje pomiędzy Bogiem, człowiekiem i przyrodą były od zawsze istotnym aspektem myśli judeochrześcijańskiej. Już w pierwszych trzech rozdziałach biblijnej Księgi Rodzaju znajdujemy opisy stworzenia świata i człowieka. Mądrość Stwórcy w Jego stworzeniach jest częstym tematem ksiąg dydaktycznych: Księgi Przysłów, Księgi Hioba, Księgi Mądrości (Kehl 2008: 184–187). W historii chrześcijaństwa teologia stworzenia znalazła wyraz między innymi w wielkich syntezach patrystycznych Ireneusza z Lyonu i Augustyna (Kehl 2008: 211–273), w średniowiecznej myśli Tomasza z Akwinu (Kehl 2008: 275–307) czy też we współczesnym ujęciu Romano Guardiniego (Kehl 2008: 309–338). Począwszy od Jana Pawła II, także w magisterium kolejnych pontyfikatów coraz więcej miejsca znajduje problematyka ochrony przyrody (Babiński 2012; Benedict XVI 2012). Głównym impulsem do podjęcia w jeszcze szerszym niż dotąd zakresie tematyki ekologicznej w przestrzeni teorii i praktyki chrześcijańskiej w ostatnich latach była encyklika papieża Franciszka *Laudato si'* (2015, cytowana dalej jako LS), dla którego wzorem duchowości stworzenia był Franciszek z Asyżu (LS: 10–12). Zainspirowane przez tę encyklikę pogłębione studia teologiczne, odwołujące się zarazem do aktualnych zdobyczy nauk przyrodniczych, zaowocowały wzrostem świadomości ekologicznej w tej dziedzinie (Borda i Ceglarek 2016; Poznański i Jaromi 2016; Bołoz et al. 2016). To ożywienie badań teologicznych przekłada się także na nowe działania edukacyjne, polegające między innymi na uwzględnianiu wątków ekologicznych w katechezie (Interdicasterial Working Group of the Holy See on Integral Ecology 2020: 85–87; Borda 2016: 167–180; Kostorz 2015: 69–79). Taka jest też idea prezentowanego kursu „Teologia stworzenia i etyka ekologiczna”, który ma pomóc w przygotowaniu katechetów do prowadzenia katechezy ekologicznej opartej na teologii stworzenia.

Papież Franciszek w dialogu ze świecką etyką ekologiczną

Papież Franciszek, kierując swoją encyklikę do wszystkich ludzi dobrej woli, wskazał tym samym na konieczność znalezienia wspólnej perspektywy pozwalającej na uznanie ochrony środowiska za problem ogólnoludzki (LS: 13–14). Jest to tym istotniejsze, że świadomość ekologiczna i wynikające z niej działania mogą znaleźć swoje uzasadnienie w odmiennych, nieraz wręcz wykluczających się, systemach wartości, przekonań filozoficznych i światopoglądowych. Imperatyw ochrony przyrody można przyjąć, nie uznając np. jej immanentnej wartości, a traktując ją jedynie jako użyteczne narzędzie do osiągnięcia czysto ludzkich celów. Może wywodzić się on z motywacji wynikających zarówno z systemów panteistycznych, jak i/lub teistycznych traktujących przyrodę jako dzieło Boże, albo też przyznających jej wartość wewnętrzną, która nie musi mieć odniesienia do świata ludzi (Deval & Session 1994: 279–294).

To, co je łączy na poziomie praktycznym, to podstawowy postulat etyki ekologicznej, czyli wymóg samoograniczenia się człowieka – cnota umiaru i powściągliwości, a zatem postawa wywodząca się z założenia, że techniczna możliwość osiągnięcia jakiegoś celu nie jest wystarczającym powodem, by coś robić. Istnieje zatem motywacja moralnie ważniejsza niż prosta kalkulacja korzyści. Postulat ochrony przyrody powinien być zatem jednym z elementów szerszego systemu światopoglądowego, a nie podstawą, z której jest on wyprowadzany. Dlatego konieczne jest wskazanie podstawowych rodzajów wartości manifestujących się w przyrodzie (Gałkowski 2006), które powinny zostać uwzględnione podczas procesu formowania się postaw proekologicznych.

Wartości biologiczne

Z antropocentrycznego (a więc zasadniczego dla człowieka) punktu widzenia, najważniejszą wartością, którą odnajdujemy w przyrodzie, jest fakt, iż stanowi ona podstawę przetrwania gatunku *homo sapiens* jak całości i każdego z nas z osobna. Co więcej, w możliwej do przewidzenia przyszłości sytuacja nie ulegnie zmianie. Natura jest zatem nie tylko nośnikiem wartości, których nie można osiągnąć w innych sposób, ale i wartością samą w sobie. Kontynuując to rozumowanie, Holmes Rolston (1981: 120) wskazuje na następujące pary cech charakteryzujące każdy ekosystem, bez podtrzymywania których ulegnie on rozkładowi: spontaniczność i stabilność oraz jedność i różnorodność. Rolston uważa, iż są one zarazem wartościami, które powinny stać się źródłem naszego zobowiązania moralnego.

Podjęcie takie rodzi jednak od razu wiele trudności. Uznanie każdego systemu przyrodniczego wraz z jego niepowtarzalną złożonością za wartość samą w sobie powoduje niemożliwość wypracowania kryterium ich oceny i porównania. Nie można

zatem wskazać uzasadnienia dla traktowania przyrody jedynie jako pola działalności *homo sapiens*, lecz równocześnie nie sposób podać powodów, dla których nie powinniśmy tego robić. Jeżeli wewnętrzna wartość każdego ekosystemu jest taka sama, to nie sposób wskazać motywacji, dla których mielibyśmy się angażować w powstrzymywanie transformacji jednych systemów w inne, np. lasów tropikalnych w pustynie.

Papież Franciszek podkreśla relację człowiek–przyroda, nadając encyklice *Laudato si'* podtytuł *W trosce o wspólny dom*, oraz zaliczając ją do dziedziny katolickiej nauki społecznej (LS: 15). Zarazem jednak sprzeciwia się podejściu jednostronnie antropocentrycznemu, które neguje wartość przyrody samej w sobie (LS: 115). Właściwa relacja pomiędzy człowiekiem a przyrodą nie jest ani przesadnie antropocentryczna, ani biocentryczna, można ją natomiast określić jako postawę „odpowiedzialnego zarządcy”, a nie „pana” (LS: 114–118). Powinniśmy „uprawiać i doglądać” ziemię (Rdz 2,15), czyli czerpać z darów ziemi, ale równocześnie chronić ją i zachowywać (LS: 67).

Wartości ekonomiczne

Wartości ekonomiczne przyrody są typem wartości, który świadomość potoczna gotowa jest uznać za najbardziej oczywisty. Niezależnie od tego, jak bardzo skomplikowanej obróbce technologicznej poddajemy przedmioty naszego codziennego użytku, nieodmiennie punktem wyjścia produkcji jest jakiś przedmiot będący wytworem natury. Zarówno zatem ani ekonomia, ani jakakolwiek gospodarka, a nawet życie społeczne, nie są możliwe bez ich udziału.

Jednak z punktu widzenia ekonomii to, co „naturalne”, nie ma żadnej wartości (oczywiście uwzględniając wyłącznie wartości ekonomiczne, abstrahując od innych ich typów). Elementy przyrody muszą dopiero zostać uznane za wartość; dzieje się tak jednak dopiero wtedy, gdy mogą zostać przetworzone pracą ludzką. Dopiero twórczy wysiłek człowieka – praca, zwłaszcza wzmocniona techniką, aktualizuje to, co w stanie naturalnym jest tylko potencjalnością. Np. węgiel przebywający w ziemi nie ma dla nas żadnej wartości, dopóki nie zostanie odnaleziony, wydobyty, a następnie przetworzony. Nawet kamień szlachetny (czy nawet coś tak bezpośrednio użytecznego dla człowieka jak produkty spożywcze, np. owoce) nabiera wartości dopiero po pewnej, oczywiście różnej zakresowo, ingerencji człowieka. Wartości ekonomiczne z istoty swojej są zawsze w jakiś sposób wypracowywane, a nie tylko „odkrywane”. O wartości ekonomicznej danego przedmiotu decydują zarazem naturalne właściwości przedmiotów oraz praca ludzka użyta w procesie ich przetwarzania, choć oczywiście proporcje tych dwóch elementów kształtują się za każdym razem w inny sposób (Miller 1982).

W tej kwestii Papież Franciszek, idąc śladami swoich poprzedników, podkreśla pozytywną wartość pracy oraz związanego z nią postępu techniki, jednocześnie

przestrzegając przed uleganiem dominacji rozprzestrzeniającego się na wszystkie sfery życia paradygmatu technokratycznego (LS: 101–114).

Wartości kulturowe

Przyroda ma dla człowieka wartość nie tylko ze względu na stronę biologiczno-materialną ludzkiej egzystencji, lecz także ze względu na jej aspekt duchowy. Zaspokojenie potrzeb podstawowych otwiera pole dla realizacji potrzeb i wartości wyższych. Zwraca się w tym kontekście uwagę na takie typowo ludzkie potrzeby, jak potrzeba podziwu i kontemplacji, spontanicznego działania i kreatywności, będące ekspresją ludzkiej osoby. Ich realizacja nie jest wprawdzie konieczna do przetrwania gatunku ludzkiego, niemniej to one właśnie decydują o naszym człowieczeństwie. Oprócz wiedzy o charakterze czysto utylitarnym człowiek potrzebuje także wiedzy płynącej z realizacji potrzeby poznania dla samego poznania, wiedzy (mądrości) w ścisłym tego słowa znaczeniu. Przyrodę można zatem traktować jako nośnik wartości estetycznych, jako przedmiot czystej kontemplacji, a zarazem jako pole twórczej aktywności człowieka. Dotyczy to nie tylko aktywności artystycznej i naukowej, gdyż przyroda jest również nośnikiem czegoś, co można nazwać „wartością rekreacyjną”, stwarza bowiem warunki sprzyjające odnowieniu sił człowieka. Przyroda jest zatem podłożem, na którym powstają wartości kulturowe, przede wszystkim estetyczne i naukowe.

Następny typ wartości, który można odnaleźć w przyrodzie, to wartości cywilizacyjne. Najogólniej mówiąc, cywilizacja to stan opanowania przez człowieka przyrody. Rozwój cywilizacyjny polega na stopniowym wyzwalaniu się człowieka z uzależnienia od warunków naturalnych. Prowadzi to do coraz większej autonomii człowieka, dzięki czemu mogą powstawać wartości, które w przyrodzie „dzikiej” nie występują (Gałkowski 1992: 48). Wartości cywilizacyjne stwarzają możliwości i warunki do powstawania i rozwoju innych wartości, które mogą być realizowane dopiero w sytuacji, gdy zaspokojone są podstawowe potrzeby człowieka. Należy tu całą olbrzymia sfera życia rodzinnego, zabawy, wypoczynku kontemplacji, religii, etc. Właściwie w każdej kulturze traktuje się jako rzecz oczywistą, że kontakt z przyrodą może ułatwiać zbliżenie do sfery *sacrum* z Bogiem; myśl i działalność św. Franciszka z Asyżu może być tego najlepszym przykładem (LS: 10–12). Holmes Rolston (1981: 116) pisze wręcz o sakramentalnych wartościach przyrody, przy czym dotyczy to nie tylko systemów teistycznych, ale i panteizujących.

Do wartości cywilizacyjnych zaliczyć można również wartości polityczne. Politykę można zdefiniować jako działalność ludzką wywierającą wpływ na całość jakiegoś społeczeństwa. Niewątpliwie oddziaływanie ludzkie na przyrodę ma zasięg ponadjednostkowy. Skutki zmian, jakie na przyrodę wywierają praca i technika, dotyczą nie tylko

ich bezpośrednich sprawców, lecz sięgają swym zakresem całej wspólnoty ludzkiej. Dewastacja środowiska już dawno stała się problemem ogólnospołecznym, ponadpaństwowym a nawet globalnym. W ten sposób przyroda, będącą warunkiem życia ludzkiego, ukazuje się jako nośnik wartości politycznych, jako dobro wspólne człowieka. Tak też traktuje ją Papież Franciszek, wymieniając klimat, wodę i różnorodność biologiczną jako elementy dobra wspólnego całej ludzkości (LS 20-42).

Uznanie różnorodnych wartości, które możemy odnaleźć w przyrodzie, nakazuje tym samym przyjęcie na siebie odpowiedzialności za ich trwanie i realizację. Relacja człowiek – przyroda staje się zatem nie tylko problemem technicznym, ale również (a może nawet przede wszystkim) moralnym. Czyny tworzące wartości moralne nie są odrębne od czynów tworzących inne wartości – ekonomiczne, społeczne czy kulturalne. Odmienna jest tylko perspektywa ich powstawania. Między innymi z tego powodu relacja człowiek–przyroda z istoty swojej ma znaczenie moralne. Człowiek oddziałując na przyrodę, zmienia i kształtuje nie tylko rzeczywistość pozaludzką, ale – co równie ważne – odnosi się też (choć często pośrednio) do drugiego człowieka i własnego człowieczeństwa (Rolston III 1982). Franciszek w *Laudato si'* wskazuje na powiązanie degradacji środowiska naturalnego z degradacją środowiska ludzkiego, zwłaszcza w krajach ubogich (LS: 43–52).

Projekt Chances

Sylabus kursu „Teologia stworzenia i etyka ekologiczna”, wraz z towarzyszącym mu podręcznikiem metodycznym dla wykładowców oraz obudową technologiczną w postaci e-portfolio, powstaje w ramach międzynarodowego projektu Erasmus Plus zatytułowanego „Climate Change related to Catholic Education as Subject in the academic programmes of educational science” o akronimie Chances. Projekt zaplanowany na 24 miesiące (10.2020–09.2022) jest realizowany przez trzy uczelnie: Universitat Internacional de Catalunya (UIC) z Barcelony jako ośrodek wiodący, Akademię Ignatianum w Krakowie (AIK), Libera Università Maria SS. Asunta di Roma (LUMSA) oraz firmę technologiczną Documenta Creaciones Multimedia Avanzadas SL (MYD), specjalizującą się w tworzeniu e-portfolio. Dodatkowo w projekcie uczestniczą szkoły podstawowe z Polski, Hiszpanii i Włoch, w których mają zostać przeprowadzone praktyki studenckie. Dwa główne cele projektu to opracowanie sylabusu kursu dla studentów kierunków katechetycznych oraz przygotowanie e-portfolio zawierającego materiały e-learningowe. W ramach obudowy kursu opracowany został również przewodnik metodyczny dla prowadzących. Przygotowanie kursu poprzedzone zostało przeprowadzeniem badania ankietowego wśród wykładowców akademickich na kierunkach przygotowujących katechetów oraz wywiadów z katechetami. W obu

przypadkach pytania dotyczyły przekonań na temat preferowanych metod i środków dydaktycznych oraz kompetencji, jakie kurs powinien rozwijać. Ponieważ podstawowa, wspólna wersja programu kursu przygotowana została w języku angielskim, zespoły z poszczególnych krajów będą musiały teraz przetłumaczyć sylabus na własny języki narodowe, dokonując także ewentualnych modyfikacji literatury i materiałów pomocniczych w zależności od ich dostępności w danym języku. Następnie, już w roku 2022, ma zostać przeszkolonych pięć osób z trzech krajów partnerskich, które następnie przeprowadzą pilotażowe kursy ze studentami. Na końcu przeszkoleni studenci przeprowadzą w ramach praktyk zajęcia z uczniami klas 1–3 szkoły podstawowej.

Sylabus kursu

Kurs „Teologia stworzenia a etyka ekologiczna” zaplanowany został jako akademicki kurs o wadze 3 punktów ECTS, składający się z trzech modułów, na których realizację przewidziano 24 godziny zajęć z wykładowcą i 60 godzin pracy własnej studenta. Jeden temat jest zasadniczo realizowany przez 2 godziny zajęć z wykładowcą i 5 godzin pracy własnej studenta.

Oto bardziej szczegółowy zarys tematyczny kursu przygotowany przez zespół z Universitat Internacional de Catalunya, któremu przewodniczyła (jak i całemu projektowi) Mónica Fernández Morilla (podaję we własnym tłumaczeniu na język polski):

Moduł 1. Pojęcie stworzenia i jego konsekwencje (1,25 ECTS)

1. Wstęp. Traktat o stworzeniu w teologii jako całość. Znaczenie doktryny o stworzeniu dla rozumienia ludzkości i świata. Związek między teologią stworzenia a historią zbawienia; różnice i powiązania pomiędzy dociekaniem teologicznym a rozumowaniem naukowo-pozytywnym. Pomijanie kwestii stworzenia w teologii i w aktualnej katechezie.
2. Stworzenie w *Starym Testamencie*. Pierwsze rozdziały Księgi Rodzaju (Rdz 1-3). Dwa opisy stworzenia i ich interpretacja: tekst kapłański (Rdz 1,1-2,4a) oraz teologiczno-kulturowa wizja stworzenia; tekst jahwistyczny (Rdz 2,4b-3,24) i ludzkie doświadczenie stworzonej rzeczywistości. Egzegeza Rdz 1,1. Pierwotna dobroć stworzenia. Znaczenie i wartość języka mitycznego w Księdze Rodzaju. Stworzenie w pozostałych księgach *Starego Testamentu*. Mądrość relacji biblijnych (LS: 65–75).
3. Pojęcie stworzenia. Doktryna stworzenia i odróżnianie jej od innych sposobów przedstawiania pochodzenia świata, takich jak panteizm, dualizm, ateistyczny naturalizm. Kreacja jako dar istnienia. Stworzenie jako dzieło całej Trójcy Świętej.

Moduł 2. Kosmos i kryzys społeczno-ekologiczny (1 ECTS)

4. Materialny kosmos. Godność materii. Rola nauki i techniki. Kultura chrześcijańska i nauka w czasach współczesnych. Kryzys ekologiczny a teologia Ziemi. Przymierze ludzi ze środowiskiem.
5. Ludzkie korzenie kryzysu ekologicznego (LS: 101–137). Kryzys społeczno-ekologiczny i przekonanie, że wszystko jest ze sobą powiązane (LS: 16, 91, 117, 138, 240). Etyka zrównoważonego rozwoju. Podstawowe elementy chrześcijańskiego rozumienia świata i historii: stworzenie, grzech, odkupienie, eschatologia. Praca ludzka jako wkład w dzieło stworzenia: władanie i szacunek dla stworzonej rzeczywistości. Grzech przeciw stworzeniu. Promocja holistycznego rozwoju człowieka.

Moduł 3. Etyka ekologiczna (0,75 ECTS)

6. Stworzenie mężczyzny i kobiety. Biblijne opisy stworzenia człowieka. Inne ważne teksty biblijne dotyczące antropologii. Pochodzenie ludzkości i ewolucjonizm; pochodzenie duszy ludzkiej; rozróżnienie i równość między mężczyznami i kobietami. Istota ludzka, stworzona na obraz Boga, jako podstawa godności człowieka.
7. Wezwanie do nawrócenia ekologicznego (LS: 216–221). Pilne wezwanie do troski o nasz wspólny dom i o siebie nawzajem jako istotny wymóg życia chrześcijańskiego. Ścieżki edukacyjne kształtujące obywatelskie postawy ekologiczne. Cnoty ekologiczne sprzyjające trosce o nasz wspólny dom: powszechna solidarność, sprawiedliwość społeczna i wstrzemięźliwość.

Ten zarys tematyczny został następnie wypełniony bardziej szczegółowymi planami zajęć wykładowych oraz materiałami do pracy własnej studentów. Dopiero w ten sposób powstał pełny sylabus kursu. Polski zespół z Akademii Ignatianum w Krakowie w składzie: Paweł Kaźmierczak, Anna Królikowska, Jacek Poznański SJ, Barbara Surma przygotował plany zajęć wchodzących w skład modułu 1.: „Pojęcie stworzenia i jego konsekwencje”.

Szczegółowe plany zajęć obejmują wykaz kompetencji, które mają być rozwijane w toku kursu, wskazują metody dydaktyczne, które mają być zastosowane, a także sposoby oceny rezultatów uczenia się studentów. Celem kursu jest rozwinięcie u jego uczestników dwojako rodzaju kompetencji: międzyprzedmiotowych oraz specyficznych. Lista kompetencji międzyprzedmiotowych została zaczerpnięta z dokumentu UNESCO *Education for Sustainable Development Goals. Learning Objectives*. Obejmuje ona następujące kompetencje międzyprzedmiotowe: myślenie systemowe, zdolność przewidywania, kompetencja normatywna, myślenie strategiczne, umiejętność współpracy, myślenie krytyczne, samoświadomość, zintegrowana umiejętność rozwiązywania problemów oraz kompetencja komunikacyjna (UNESCO 2017: 10). Każda

z nich ma swoje kolejne poziomy, poczynając od początkowego poziomu kognitywnego (wiedzy), poprzez pośredni społeczno-emocjonalny (integracji), aż po zaawansowany poziom behawioralny, na którym dana kompetencja przejawia się w działaniu.

Z kolei listę specyficznych kompetencji przyjęto na podstawie programu kursu prowadzącego do zdobycia certyfikatu uprawniającego do nauczania religii (DECA), którego autorką jest Silva Albareda Tiana z zespołem (UIC 2021). Lista ta obejmuje 9 następujących kompetencji: umiejętność uzasadniania swojej wiary w spójny sposób; rozumienie, że chrześcijańska moralność to coś więcej niż zbiór zasad i że polega ona na naśladowaniu Chrystusa; świadomość specyfiki chrześcijańskiej moralności; umiejętność uzasadniania chrześcijańskiego podejścia do kwestii bioetycznych: szacunku dla ludzkiego życia, praw człowieka i etyki ekologicznej; umiejętność doceniania literackiej, historycznej, społecznej i teologicznej wartości tekstów biblijnych; zdolność dostrzeżenia, że oryginalna pedagogia wiary jest zainspirowana pedagogią samego Boga w historii zbawienia; umiejętność dalszego rozwijania i adaptacji własnej formacji filozoficznej i teologicznej; umiejętność integrowania Ewangelii z wartościami i wiedzą nabywanymi przez uczniów w szkole; umiejętność wychowywania dzieci w wierze i moralności chrześcijańskiej.

Materiały dydaktyczne, takie jak artykuły czy filmy, które wykorzystano we wzorcowej, angielskojęzycznej wersji kursu, były zamieszczone w otwartym dostępie w internecie.

Proponowane metody dydaktyczne akcentują pracę własną i aktywność studentów w postaci lektury podanych tekstów, oglądania tematycznych filmów, przygotowania własnych prezentacji, dyskusji i debaty oksfordzkiej w trakcie zajęć z prowadzącym.

Ostateczna ocena, jaką uzyska student, będzie oceną kumulatywną, uwzględniającą wyniki prowadzonych na bieżąco aktywności ewaluacyjnych, które z kolei będą brały pod uwagę stopień rozwoju wskazanych powyżej międzyprzedmiotowych i specyficznych kompetencji, przewidzianych dla danej jednostki tematycznej.

Ćwiczeniem kończącym każdą taką jednostkę jest przygotowanie przez studentów aktywności, którą mogą przeprowadzić z uczniami na etapie przedszkolnym i wczesnoszkolnym, aby nauczyć ich tego, czego sami się nauczyli, oczywiście z uwzględnieniem etapu rozwojowego uczniów.

Zakończenie

Troska o przyrodę, o nasz wspólny dom, jest integralnym elementem etyki chrześcijańskiej. Stąd wynika ważność uwzględnienia tego aspektu w przygotowaniu katechetycznym. Projekt Chances, jako jedna z inicjatyw tej dziedziny, wkracza obecnie w fazę szkoleń dla prowadzących i pilotażowych zajęć ze studentami z wykorzystaniem

elektronicznego portfolio. Mamy nadzieję, że pomoże on w pogłębianiu znajomości teologii stworzenia i etyki ekologicznej zarówno wśród przyszłych katechetów, jak i ich uczniów.

Bibliografia

- Babiński J. (2012). „*Kwestia ekologiczna*” w nauczaniu Jana Pawła II, „*Studia Gdańskie*” t. 30, s. 249–264.
- Benedict XVI. (2012). *The Environment*. Huntington, Indiana: Our Sunday Visitor.
- Bołoz W., Jaromi S., Karaczun Z., Łepko Z., Papuziński A., Sadowski R. F. (2016). *Ekofilozoficzne przesłanie encykliki „Laudato si’*”, „*Studia Ecologiae et Bioethicae*” t. 14, nr 4, s. 109–128.
- Borda M., Ceglarek R. (red.), (2016) *Wybrane zagadnienia edukacji ekologicznej. Refleksje wokół encykliki „Laudato si’*”, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy.
- Borda M. (2016). *Inspiracje katechetyczne w „Laudato si’*” (wybrane aspekty), [w:] M. Borda, R. Ceglarek (red.), *Wybrane zagadnienia edukacji ekologicznej. Refleksje wokół encykliki Laudato si’*, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy, s. 167–180.
- Deval, B., Session G. (1994) *Ekologia głęboka. Życ w przekonaniu, iż Natura coś znaczy*, tłum. E. Margielewicz. Warszawa: Wydawnictwo Pusty Obłok.
- Franciszek. (2015). Encyklika *Laudato si’*. *W trosce o wspólny dom*, Vatican: Libreria Editrice Vaticana.
- Gałkowski J. (1992). *Człowiek – przyroda – wartości*, „*Humanizm ekologiczny*”, t. 1, s. 41–50.
- Gałkowski S. (2006). *Człowiek w przyrodzie. Wartości ekologiczne i przedsiębiorczość* [w:] K. Jaremczuk, (red.), *Uwarunkowania przedsiębiorczości – Aspekty ekonomiczne i antropologiczno-społeczne*. Tarnobrzeg: PWSZ w Tarnobrzegu, s. 801–810.
- Kehl M. (2008). *I widział Bóg, że to jest dobre. Teologia stworzenia*. Poznań: W drodze.
- Kostorz J. (2015). *Katechetyczne znaczenie encykliki Laudato si’ „Laudato si’*”, „*Studia Oecumenica*”, nr 15, s. 69–79.
- Interdicasterial Working Group of the Holy See on Integral Ecology (2020). *Journeying Towards Care for Our Common Home. Five Years after „Laudato si’*”. Vatican: Libreria Editrice Vaticana.
- Miller P. (1982). *Value as Richness: Toward a Value Theory for an Expanded Naturalism in Environmental Ethics*, „*Environmental Ethics*”, nr 4, s. 101–114.
- Poznański J., Jaromi S. (red.), (2016). *Kościół i nauka w obliczu ekologicznych wyzwań. Źródła, inspiracje i konteksty encykliki Laudato si’ „Laudato si’*”. Kraków: Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydawnictwo WAM.
- Rolston III H. (1982). *Are Values In Nature Subjective or Objective*, „*Environmental Ethics*”, nr 4, s. 125–151.
- Rolston III H. (1981). *Values in Nature*, „*Environmental Ethics*”, nr 3, s. 113–128.

UIC, *Másteres y Postgrados en Educación*, 2021, <https://www.uic.es/sites/default/files/esp/master-postgrado-educacionpdf.pdf> (dostęp: 18.09.2021).

UNESCO (2017). *Education for Sustainable Development Goals. Learning Objectives*, Paris: UNESCO. https://www.unesco.at/fileadmin/Redaktion/Publikationen/Publikations-Dokumente/2017_Education_for_SDG.pdf (dostęp: 18.09.2021).

ADRES DO KORESPONDENCJI

Paweł Kaźmierczak
Akademia Ignatianum w Krakowie
e-mail: pawel.kazmierczak@ignatianum.edu.pl

Stanisław Gałkowski
Akademia Ignatianum w Krakowie
e-mail: stanislaw.galkowski@ignatianum.edu.pl